

Nyhetsbrev fra Program for kulturstudier

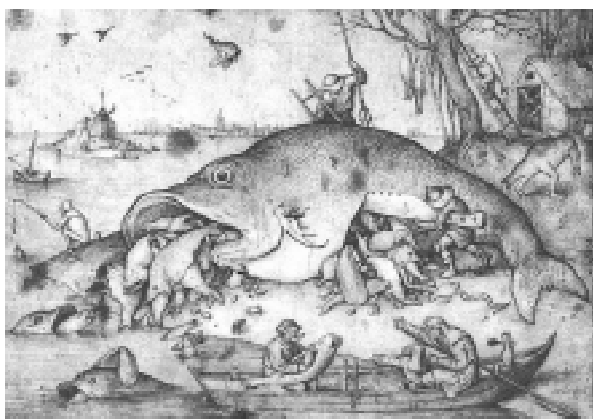
Adresse: Senter for kulturstudier, Haakon Shetelig's plass 11, 5007 Bergen

Tlf. 55589810, Faks. 55589809, e-post: kulturstudier@kul.uib.no

www.uib.no/kul/

Tema: Politikk

Den nye verdipolitikken.....	1
Kulturkapitalismens tyranni.....	2
Med kultur skal landet byggjast.....	3
Udramatisk innvandring.....	4
Utllysning av journaliststipendier.....	4

Pieter Bruegel d.e., Big Fishes Eat Little Fishes, 1556

Program for kulturstudier er et forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd. Programmet skal i femårsperioden 1998 til og med 2002 fremme tverrfaglig humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning om kulturforståelse, kulturbrytning og kulturpolitikk i det moderne Norge. Gjennom finansiering av større grunnforskningsorienterte prosjekter, er målet med programmet å framskaffe ny kunnskap som kan bidra til å øke innsikten i og forståelsen for utviklingen av kulturelle verdier, forestillinger, ytringsformer, interesser og konflikter i det norske samfunnet. Samtidens mangfoldige kultursituasjon studeres på bakgrunn av både historiske og internasjonale kontekster. Tradisjonelle kulturforståelser, både i forskningsmiljøene og i samfunnet for øvrig, skal problematiseres.

Programmet har også som mål å bidra til at det etableres en mer aktiv kulturdialog i det norske samfunnet. Forskningsprosjektene vil ha en slik dialog både som forutsetning og som resultat.

<http://www.uib.no/kul/>

Den nye verdipolitikken

Hvorfor har vi fått et økende fokus på verdier i den norske politiske debatten? Er det fordi vi ser et samfunn i forfall? Eller fordi vi ser et samfunn i endring?

Dette er blant spørsmålene Jill Loga, i samarbeid med dr.polit. Thorvald Sirnes, tar opp i sitt doktorgradsprosjekt om verdipolitikk. Et prosjekt som tar utgangspunkt i opprettelsen av Verdikommisjonen i 1998. Prosjektet ble påbegynt i begynnelsen av år 2000. Problemstillingen er ikke tilspisset ennå, men komplett datamateriale er snart samlet inn.

—Vi er de første som studerer Verdikommisjonen og har møtt en fantastisk velvilje, alle er veldig positive, sier Loga og forteller om godt samarbeid med Kommisjonens sekretariat, som er behjelpelig med å sende dem store deler av arkivet de har opprettet med alt fra egne publikasjoner, avisartikler og bøker til henvendelser fra privatpersoner. Forskernes datamateriale består også av et fullstendig klipparkiv på alt som er blitt skrevet om Verdikommisjonen, punchet inn av et mediebyrå som har vært tilknyttet Kommisjonen siden opprettelsen, i tillegg til intervju med alle 50 medlemmene. Til nå har de intervjuet sekretariatet, nesten hele styringsgruppen og enkelte i rådet. De skal også intervju politkere og enkelte journalister.

—Min oppgave er å først og fremst å identifisere diskursene, snakkemåtene, i de kommunikasjonsprosessene som har oppstått omkring Verdikommisjonen. Både i media, blant vanlige folk og blant verdikommisjonens medlemmer, forteller Loga.

Disse diskusjonene signaliserer at meningene er mange og delte om hva Verdikommisjonen er og hva den burde være. Den er blitt kritisert og til dels latterliggjort for på den ene siden å representere noe faretruende moralistisk og på den andre siden å være et kostbart luftslott uten funksjon. Spørsmålet er hvorfor Verdikommisjonen har ført til en så motsetningsfylt og engasjert debatt.

—Noe av grunnen er helt klart at Verdikommisjonens mandat spriker i alle retninger. Det hersker stor uenighet om Kommisjonens oppgaver, selv blant dens egne medlemmer, fortsetter Loga, som ser dette som en forklaring på hvorfor Verdikommisjonens arbeid har vist seg så vanskelig.

I Verdikommisjonens mandat ligger det at den gjennom sitt arbeid skal sette igang prosesser som bidrar til å skape bedre fellesskapsformer i det norske samfunn. Betyr dette at Kommisjonen skal komme med normative standpunkter eller at den bare skal kartlegge hvordan det står til med verdiene i dagens samfunn?

—Verdibegrepet er veldig kinkig å håndtere. Kan man for eksempel diskutere verdier uten å være normativ og ta stilling? En debatt om hvorvidt toleranse, likhet og miljøvern er godt eller ei blir fort uten innhold, siden ingen kan tvile på disse universelle verdiene, sier Loga, som selv ikke har til hensikt å legge seg i en av skyttergravene. Hun mener det absolutt ville vært mer fruktbart for Verdikommisjonen om de hadde våget å diskutere de ikke-universelle verdiene, og gjerne de verdier som ikke er så politisk korrekte. Hun trekker frem den siste tidens omskjæringsdebatt, som førte til at Kebba Seecka trakk seg fra Verdikommisjonen, som et godt eksempel.

—Her fikk Verdikommisjonen en unik mulighet til å gå inn i en kontroversiell verdidebatt. Denne muligheten kunne bidratt til å belyse hva det vil si å bo i et flerkulturelt samfunn.

Man kan hevde at synspunktene Seecka kom med i TV2s dokumentar ikke var annet enn å forfekte familieverdier. Han sa ikke noe annet enn at ”du skal gjøre som foreldrene dine sier”, bare i mer fundamentalistisk innpakning. Men i stedet for å ta opp denne debatten førte saken til at Seecka trakk seg. Til stor lettelse for mange i Verdikommisjonen, mener Loga.

Et annet sentralt aspekt i studiet av verdipolitikk er om opprettelsen av Verdikommisjonen representerer noe gammelt eller genuint nytt i politikken. Bondeviks hensikt med Verdikommisjonen var preget av forfallstankegang, den var knyttet til en oppfatning av at samfunnet vårt lider av moralsk forvitring. Loga mener det, heller enn å fokusere på verdioppløsning, er mer fruktbart å studere Verdikommisjonen med utgangspunkt i at den eksemplifiserer en endring i forholdet mellom politikk og samfunn. En endring og utvikling som er kommet på bakgrunn av nye utfordringer i det postmoderne samfunn, der man kan hevde at det interessehevdende politiske system er i ferd med å miste sin legitimitet.

—Individualiseringen fører til at de sosiale kollektivene bak interessene går i oppløsning. Det sosiale er i endring fordi klasser og tradisjoner ikke lenger gir individet en stabil identitet. I motsetning til de gamle kollektivene og identitetene, som for eksempel arbeider eller bonde, er nye identiteter valgte fremfor å være gitt ved fødselen, forklarer Loga.

På bakgrunn av dette er det kanskje mulig å se Verdikommisjonen som en overgangsform mellom den tradisjonelle interessepolitikken og den nye verdipolitikken, som et forsøk på å gjenopprette forbindelsen mellom politikk og folks nye sosiale erfaringer.

Det nye

Religion, verdier og pluralisme

I store deler av det 20. århundret var forestillingene om ”det nye” nært knyttet til troen på utvikling og fremskritt. Men i de senere tiår har forestillingen om en lineær historisk utvikling, og med denne også mye av Vestens fremskrittstro, tapt terreng. Hvilke konsekvenser har det for vår historieforståelse når tiden ikke lenger anses som en ubrutt linje fra nåtiden og inn i fremtiden? Dette er det overordnede spørsmålet som stilles av de 25 forskerne i prosjektet *Det Nye*.

Prosjektet skal undersøke hvordan ulike forestillinger om ”det nye” - forstått som som tegn og fortellinger som omhandler eksistensiell erfaring, samt som mer eller mindre institusjonaliserte sosiale praksiser - fungerer i norsk kultur i dag. Det vil bli satt søkelys på hvilken forventningshorisont som kommer til uttrykk i ideene om fremskritt og fremtid. Gjennom studier av ”det nye” i kunsten, i skoleverket og i politikken, tar prosjektet sikte på å bidra til en konseptualisering av andre og alternative måter å tenke forandring og fornyelse på. Delstudiene tar bl.a. for seg endringsprosesser i relasjonene mellom individer, symboler og institusjoner. Gjennom empiriske *case studies* og teoretiske refleksjoner vil det bli drøftet hvordan ulike forståelsesnivåer kommer til uttrykk og har gyldighet i forskjellige samfunnsfærer. Prosjektet er tilknyttet Senter for europeiske kulturstudier, Universitetet i Bergen.

Kontaktperson:

Siri Meyer; Senter for europeiske kulturstudier, UiB
Tlf. 55 58 29 92/epost: siri.meyer@sek.uib.no

Kulturkapitalismens tyranni

Den moderne kulturkapitalistiske stat har skapt ei radikal forskyvning av makt. Der det tidlegare var ytre autoritetar, er menneska no blitt sine eigne tuktmeisterar, tvungen til stadig å reforhandle med ei uklar verd om kva dei skal vere.

Dette seier Tom Are Trippestad i forskningsprosjektet *Det nye og utdanningspolitikken*.

Trippestad tar i sitt prosjekt utgangspunkt i Gudmund Hernes si rolle som maktutreiær, makttenkar og maktutøvar i utdanningsreformane på nittitalet. Trippestad undersøker mellom anna dei nye maktforholda som har oppstått, som følge av skulereformens tiår i Norge.

—Hernes gjekk frå å vere maktforskar til å bli maktutøvar. Han tok med seg innsiktene frå forskinga då han gjekk over til å bli ein kommunikasjonsstrateg i utdanningsreformane. Dette er eit svært undervurdert aspekt ved Hernes, seier Trippestad.

For kva slags meningsstrategiar står Hernes sjølv i? Kva for nokre tanke sett, som han sjølv ikkje skuer, er han ein løpegut for? Dette er noko av det Trippestad søker svar på i prosjektet sitt.

—Utdanningsreformene har føregått på eit høgare og eit lågare plan. På høgskulenivå har det utspelt seg eit økonomisk drama der universiteta er blitt omgjorde til bedrifter, og der studentane skal komme ut av institusjonene til best mulig økonomisk nytte for nasjonen. Frå gymnaset og nedover påstår utdanningsdramaet at samfunnet går i oppløysing på grunn av globaliseringa, av mediesamfunnet og marknadskreftene. Elevane blir sett inn i ei ny felles og samlande nasjonsforteljing som skal utvikle nasjonal identitet som vollgrav mot oppløysingen. Elevane skal få ei nær nasjonen-oppleving som skulen skal binde sammen. Dette er ikkje berre eit typisk norsk fenomen, men gjer seg også gjeldande i dei fleste vestlege demokratia, seier Trippestad.

Resultatet av denne doble reformeringa – det økonomiske og det kulturelle dramaet - skaper det Toby Miller har kalla den kulturkapitalistiske stat. Karakteristiske trekk ved kulturkapitalismen er ein økonomisk diskurs som skapar karrieremedvitne menneske, forbrukarar med høg grad av fleksibilitet og heimløyse: det vil seie at dei er raske til å omstille seg og skifte jobb. På den andre sida er det politiske, kulturelle systemet avhengig av stabilitet, nasjonal identitet og røtter.

—Moderne menneske er tvungen til å bevege seg fram og tilbake mellom dei individkonstruksjonane desse diskursane bærer fram. Dermed oppstår den schizofreni som er typisk for den kulturkapitalistiske staten: Kulturen blir eit verkemiddel for å oppnå politisk stabilitet, medan det økonomiske systemet bruker kulturen til å skape heimlause, fleksible og påvirkelige individ, og til å selje varer. Kulturen blir både eit verkemiddel og eit mål i den nye maktutøvinga. Resultatet blir det Toby Miller kallar det veltempererte sjølv: Ein permanent tilstand av å ikkje strekke til verken til dei politiske kulturelle eller økonomiske krava. Ved å etablere uklare mål, skapar den diskursive maktutøvinga ei kronisk kjensle av etisk ufulkommenheit hos individa. Arbeidstakarar blir sende på eit evig seminar med seg sjølve, eit seminar som handlar om kva dei skal vere, kva for yrke dei skal ha, osv.

Ifølge Trippestad har det tempererte sjølvet erstatta dei ytre autoritetane. Individet er blitt sin eigen tuktmeister, som stadig må reforhandle med ei uklar verd om kva han skal vere.

—På den eine sida passar dei mobile individa det økonomiske systemet. På den andre sida skaper dette ei kronisk lengsle etter fellesskap og røtter som igjen passar det politiske systemet. Det norske hus og Verdikommisjonen er gode eksempler på slike lengsler. Slik vil økonomien og politikken gjensidig påverke kvarandre. Dette er kulturkapitalisme: eit system utan ytre autoritetar, seier

Trippestad, og skisserer med dette samtidas dramaturgi:
—Ein permanent tilstand i individet der ønsket om lojalitet heile tida kolliderer med ein grunnleggjande illojalitet. Bedriftene sender deg på etikkurs, men sparker deg så fort du ikkje lenger er lønsam. I skulen har vi fått noko som heiter ansvar for eiga læring. Ansvaret, som før låg på autorietspersonane i skulen, er med dette dytta over på borna som stadig må finne sine egne arbeidsoppgåver og prosjekter. I denne nye fridomen ligg det også ei forskyvning av byrder: når det ikkje lenger finst nokon som kan seie at no har du gjort oppgåva di, du har vore flink, risikerer vi å få utbrente tiåringar, avsluttar Tom Are Trippestad.

Pieter Bruegel d.e., The Ass in the School, 1556

Med kultur skal stedet byggjast!

Kva funksjon har kulturpolitiske disposisjonar for stedet, det lokale samfunn, spør Erik Fossåskaret i prosjektet Stedsending i kulturpolitisk perspektiv. Med utgangspunkt i industribygda Ålvik, den marginaliserer jordbruksbygda Lygrepollen og dei ressursterke Rennesøy-bygdene, freistar han å sjå korleis kulturpolitiske tiltak konstituerer stedet som lokal storleik i ein globaliseringsprosess.

— Enkelte samfunn er heilt i utakt med det vi forstår som felles nasjonale endringsprosessar. Den ein-sidede industribygda Ålvik lei frå byrjinga av 1900-talet av eit kolosalt underskot på respekt frå omgjevnadene. Bedriften Bjølvefossen kompenserte forøvrig for manglande sjølvrespekt på ei rekke punkt: Sist på 1940-talet fekk dei 1000 innbyggjarane sin eigen idrettsplass, dimensjonert for landskampar i fotball og friidrett. Fotballspilaren Reidar Kvammen, frå det legendariske bronselaget i 1936, flytta til Ålvik med familien og fungerte i fleire månader som løna trenar på staden. Då bedriften ved eit seinare høve skulle tilsette ny rekneskapsjef, lyste dei etter ein rekneskapskunnig muskar som kunne vere dirigent for musikklaget og starte skulemusikkorps, seier Fossåskaret.

Som om ikkje dette var nok, gjorde bedriften arbeidarane til teaterpublikum. Kvart år kjøpte Bjølvefossen 1000 teaterbilletter av Riksteatret, fordelt på fem forestillingar. I tillegg vart det arrangert kunstutstillingar med namn som Van Gogh og Christian Krogh - midt i den tjukkaste industrien.

— Frå 1948 til 1958 betalte A/S Bjølvefossen 3 millionar i utbytte til aksjonærane, 12 millionar i skatt og 14 millionar til sosiale og kulturelle føremål for tilsette og bygda. Bjølvefossen hadde gjennom heile 1900-talet ”estetikk i det offentlege rom”

som kulturpolitisk satsingsområde. Dei vidkjende arkitektane Nicolai Beer og Esben Poulsson gav Ålvik den karakteristiske forma. 20 år etter at Poulssons arbeiderbustader stod ferdige, vart ønske om utbygging avvist av respekt og lojalitet for arkitekten.

— Eksemplet med Ålvik viser kor stedsbyggjande kulturpolitiske verkemiddel kan vere. Kulturpolitiske arenaer skapte dessutan fellesskap på tvers av klasse: Arbeiderkoner og funksjonærfruer møttes i song og musikk, idrett, riksteater og bibliotek. Kulturpolitisk satsing gjorde på avgjerande vis sitt til at stedet vart overordna klasse, seier Fossåskaret.

Det andre case-studiet, Lygrepollen, er eit marginalisert jordbruksamfunn som på fleire vis har hoppa over den moderne tida. Det store hamskiftet kom aldri hit. I 1960 hadde Lygrepollen 250 personar fordelt på 55 hushald. Bygda hadde vel 30 mjølkeproducentar, med 1-2 kyr, 6-8 sauer og 1 gris på kvart bruk. I dag bur det 90 personar, fordelt på 37 hushald. Berre to mjølkeproducentar er att. Dette er ei bygd der nært sagt samtlege offentlege institusjonar har trekt seg tilbake: To skular er nedlagde, buss og rutebåt er meir eller mindre innstilt. Det er lagt ned to postkontor og to butikkar.

— Berre bokbussen utvida sin trassé parallelt med nedleggjinga av dei øvrige offentlege tilboda. Med eit trettittals hushald strødd utover i terrenget, er det i vesentleg forstand kulturpolitiske tiltak som konstituerer det lokale fellesskapet i Lygrepollen, seier Fossåskaret.

På terminlista til ungdomshuset var det for 1999 ført opp 16 arrangement. Då året var omme, hadde det vore 20, mykje meir enn fleire av dei store og rike bygdene greier å arrangere i løpet av same periode.

— Di meir Lygrepollen skrantar, di meir intenst feirar bygda 17. mai. Lygrepollen sitt einaste gjenverande fellesprosjekt er med andre ord innan felt som gjeld kulturpolitiske forvaltingsområde, seier Fossåskaret.

I motsetnad til dei to andre case-studia, har ikkje Ryfylke-bygda Rennesøy vore i særleg manko på sjølvtilitt og ei trygg næring. Den spesielle kulturhistoria deira handlar meir om korleis Ryfylket konstituerte seg sjølv som gullspennet i det sørvestnorske bibelbeltet frå sist på 1800-talet. Bedehusa rydda bort alt konkurrerande. Mykje av det frilynte og reflekterande gjekk då same vegen som dansen og drikken. I løpet av den siste generasjonen har bedehuskulturen imidlertid vorte fortrent av det Fossåskaret kallar ”bingo – og sputnik- kultur”. På grunn av dei rike ressursane og tilflyttinga frå Stavanger-områda, har ikkje staden hatt noko å kjempe for som bygd. Her er det globaliseringa som konstituerer det lokale feltet. Då Rennesøy laga eit jubileumssamdrag av bygderevyane gjennom 20 år, vart dei mest lokale innslaga tatt ut av hensyn til innflyttarane.

— Det er i det heile vanskeleg å sjå at kulturen har hatt nokon stedspolitisk funksjon i bygda. Kulturen er bestemt av medias dagsorden og fungerer mest som tidsfordriv, avsluttar Erik Fossåskaret.

Foto fra Bjølvefossens arkiv

Udramatisk innvandring

—Folk har alltid kommet og gått. Det ligger ikke noe dramatisk i det, sier ekspert på innvandringspolitikk Grete Brochmann. Sammen med seks andre forskere har hun skrevet *Norsk innvandringshistorie fra år 900 - 2000, et trebinds bokverk, som vil være klart om et drøyt år.*

—Noe av det viktigste med bokverket er å sette vår nåtidige innvandring i perspektiv. Jeg tror mange vil bli overrasket over ting i forhistorien, sier Brochmann, som har vært ansvarlig for siste kapittel i innvandringshistorien, nemlig innvandring til Norge i perioden etter at innvandringsstoppen ble innført i 1975 og frem til nå.

—Det har vært et vanvittig tilfang av stoff, sier hun om materialet, som har bestått av alt fra forskningsrapporter, avisartikler, offentlige utredninger, statistikker og litt krydder fra romaner.

—Jeg har ikke kunnet få med alt, men har brutt stoffet ned i forskjellige tema. Det er dessuten en hovedidé med hele verket at det skal omhandle kulturelle møter mellom de som har kommet og kommer og de som allerede har vært og er her. Jeg har derfor vært like opptatt av hvordan innvandring har ført til endringer i det norske samfunn, som å fokusere på innvandrernes situasjon. Norsk innvandringshistorie er et akademisk verk som skal belyse en rekke forskjellige aspekter, som innvandrernes bakgrunn, motiver og forventninger, innvandringspolitikk, mottaker-samfunnets reaksjoner og innvandrerne som deltakere i samfunnet.

—Samtidig har noe av målsetningen vår vært å skrive for et bredt publikum. Verket vil blant annet bli rikt illustrert, forteller Brochmann.

Et av de viktigste funnene forskerne har kommet frem til gjennom arbeidet med Norsk innvandringshistorie er det udramatiske som ligger i innvandringen.

—Folk har alltid kommet og gått. Det har alltid vært knuffing mellom det etablerte og det nye, og ulike grupper innvandrere har forandret samfunnet på ulike måter. Men det ligger ikke noe dramatisk i det, sier forskeren.

God jul og Godt nyttår
fra

Program for
kulturstudier

Takk for godt
samarbeid
i året som gikk!

Notiser:

Religion og religiøsitet

I oktober 2001 vil det bli arrangert en bredt anlagt konferanse i Kristiansand om kulturperspektiver på religion og religiøsitet. Konferansen vil være et samarbeid mellom Program for kulturstudier og Høgskolen i Agder.

Det vil settes fokus på tre områder: 1) samfunnsmessige perspektiv på religion og religionsutfoldelse, 2) aktørorientert perspektiv på religiøsitet og 3) forskningsmessig perspektivering av religion i forandring.

Journaliststipend

Under Norges forskningsråds Program for kulturstudier lyses det ut to stipendier for journalister. Hvert av stipendiene vil være av en varighet på inntil tre måneder à kr. 30.000 pr. måned. Stipendiet skal avvikles i løpet av 2001.

Det vil være stipendiatens oppgave å formidle fra ett eller flere av programmets prosjekter i stipendiatperioden.

Søknadsfrist: 19. januar 2001.

Hvem kan søke: Journalister som arbeider med forskningsformidling og kultur- og samfunnsspørsmål i uke- og dagspresse, radio og TV.

Rapport: Senest to måneder etter stipendperiodens slutt skal stipendiaten sende inn en rapport til Senter for kulturstudier. Rapporten skal inneholde eksempler av arbeid utgått fra prosjektet og erfaringer fra prosjektperioden.

Søknad: Søknad i ett eksemplar skrives på eget søknadsskjema og vedlegges følgende:

- Søkernes motivering for søknaden og plan for gjennomføring (maks. 3 sider).
- Søkernes CV.

Oversikt over programmets prosjekter, søknadsskjema og ytterligere informasjon fås fra Senter for kulturstudier, Haakon Sheteligs plass 11, 5007 Bergen. Kontaktperson er Morten Steffensen tlf. 55589035/55589810, faks: 55589809, e-post: morten.steffensen@kul.uib.no

Nyhetsbrev fra Program for kulturstudier

kommer ut fire ganger i året.

Utgiver: Senter for kulturstudier
Adresse: Fastings Minde, Haakon Sheteligs plass 11,
5007 Bergen
<http://www.uib.no/kul/>
kulturstudier@kul.uib.no

Redaktør: Morten Steffensen
tlf. 55 58 90 35/ fax. 55 58 98 09
morten.steffensen@kul.uib.no

Journalister: Marit Eikemo og Mia Kolbjørnsen
Camera tekst og bilder as